

Pelle Östlund, deltagare vid båtbyggutbildningen på Skeppsholmens Folkhögskola, lär ut klinkbyggnadstekniken till den intresserade Eric Enger under höstmärtnaden på Skansen. Foto: Therese Jahnsen.

Uråldrig tradition som blivit modern

På en liten ö – möjligen Stockholms minsta – byggs båtar som verkligen ligger i tiden. Båtarna byggs i ett reproducerbart material, är kolsänkor och håller i hundratals år med rätt underhåll och vissa reparationer. Trä och klinkteknik är mer i ropet än på mycket länge. Idag finns flera utbildningar som lär ut hantverket och arbetsmarknaden är god. Text: Stefan Iwanowski

NÄR PLASTBÅTARNA stordmade in i skärgårdarna på 1960-talet utmålades träbåtarna i stort sett som ett passerat stadium. Men träbåtbyggandet dog inte ut och utbildningarna har fortsatt att lära nya generationer att bygga båtar i trä.

Ett gott exempel på detta är skepps- och båtbyggareutbildningen vid Skeppsholmens Folkhögskola, inrymd i Södra fundamentshuset på Skeppsholmen, epicentrum för Stockholms båtbyggerihistoria. Det var här bakom som Briggen Tre Kronor byggdes för några år sedan och följde en tradition med skeppbyggeri som påbörjades på 1600-talet och på grannön Blas-

ieholmen (som då hette Skeppsholmen) byggdes regalskeppet Vasa 400 år tidigare.

Utbildningen är helt inriktad på trä och i huvudsak på klink, ett sätt att bygga båtar där borden sammanfogas så att de överlappar varandra. Tekniken har utvecklats i Norden under omkring 2000 år och är i grunden densamma i såväl vikingatida farkoster, som i ekor och en Solö 25.

SEDAN 2021 ÄR denna nordiska båtbyggnadstradition uppförd på UNESCO lista över mänskligens immateriella kulturarv.

– Vi har utbildat i klinktekniken under 40 år, så det betydde

oerhört mycket för oss när beskedet om världsarvslistningen kom, säger Håkan Söderkvist, lärare och koordinator för båtbyggutbildningen vid Skeppsholmens Folkhögskola. Det är ett stort erkännande även av vår verksamhet.

Klinkbåtar, skötbåtar, allmogebåtar har ofta i okunskap betraktats som ”enklare”. Men som Unesco uppmärksammar är de del av en värdefull tradition som ligger bakom en stor del av båtbyggeriet i Norden. Håkan menar dock att vi inte bara ska blicka bakåt, utan fundera över hur vi tar med oss detta utmärkta byggnads sätt in i framtiden.

– Idag byggs båtar under

andra förhållanden och för andra syften än för tusen eller hundra år sedan, så hantverket måste utvecklas och förnyas, säger Håkan med viss pondus.

LIKSOM ÖVRIGA LÄRARE på denna skola har han en gedigen bakgrund för sin utövning: lärare, skolentreprenör och båtbyggare med läroår både från Ingmarsö och Skeppsholmens utbildningar, erfarenhet bland annat från den omfattande renoveringen av Schubertkryssaren Alba och där efter flerårig erfarenhet av egen båtbyggerverksamhet.

– Utbildningen och hantverket behöver utvecklas och vi samarbetar på olika sätt med andra

**Några träbåtsbyggnadsutbildningar:
Skeppsholmens Båt och Skeppsbyggarkurs**

Hemsida: skeppsholmensfolkhogskola.se
Info och ansökan finns på hemsidan
Kursort: Stockholm

Litorina båtbyggjarlinje

Hemsida: litorina.fhsk.se
Info och ansökan finns på hemsidan
Kursort: Karlskrona

Stensund båtbyggjarlinje

Hemsida: stensund.se
Info och ansökan finns på hemsidan
Kursort: Trosa

I ett samarbete med Skansen visade andraårseleven Jonatan Fröberg hur man bygger klinkbåtar. Foto: Skansen

Håkan Söderkvist, båtbyggare, lärare och samordnare vid Skeppsholmens båtbyggjarutbildning, i samtal med en av årets kursdeltagare, Åke Gustavsson. Foto: Tomas Franzén.

Norra och Södra Fundamentshusen, båtbyggjarutbildningens båtskjul och båtar, bidrar till Skeppsholmens traditionsrika skönhet. Foto: Stefan Iwanowski.

båtbyggjarutbildningar och även möbelsnickarutbildningar för att åstadkomma detta. Men inom byggnadsvården har de kommit längre. Vi skulle till exempel också behöva en "båtantikvarie" att bolla med, så att vi hamnar rätt stilhistoriskt och tekniskt. Vi har också pratat om ett hantverkslaboratorium där vi skulle kunna testa verktyg, material och tekniker och utmana det vi tror vi vet. Och där tror jag UNESCOs listning kan göra nytta.

EN SOM VET mycket om detta är Håkans kollega, Fredrik Leijonhuvud. Även han tidigare elev på denna utbildning, som sedan renoverat och vårdat allt från småbåtar till skutor. Vid sidan av rollen som lärare doktorerar han även i ämnet "äldre båtbyggjartraditioner ur ett hantverksvetenskapligt perspektiv". Han är ledamot i Båthistoriska Riksförbundets styrelse och sitter sedan 2017 i styrgruppen för de nordiska klinktraditioner och är alltså en av dem (till-

sammans med representanter från Danmark, Finland, Färöarna, Island, Norge och Åland) som drivit fram UNESCOs världsarvslistning.

ÄR DET DÅ i tiden att använda trä när man bygger båtar? Både materialval och andra miljöaspektter talar för det:

- Miljöavtrycket för en träbåt är så fundamentalt mycket mindre jämfört med båtar i plast, plåt eller aluminium, konstaterar Håkan. Och ett val leder till ett annat. Med träbåtar blir det naturligt att välja traditionella färger och växtbaserade produkter så att hela miljöavtrycket minskar. Dessutom har vi en typ av facit i ett flertal båtar så långt tillbaks som till 1880-tal, som fortfarande seglar! Det fungerar som en kolsänka och är idag mycket intressantare än plastbåtar från 70-talet, som ju nu börjar gå till skrotning och blir ett problem att hantera. Så jag tror på en renässans för trä som båtmaterial.

Även tillströmningen till båtbyggjarutbildningen talar för en mycket god framtid.

- Intresset är mycket större nu och söktrycket ökar ganska rejält. Vi har nu cirka 40 sökande till åtta platser, säger Håkan, synbarligen tillfreds över intresset.

UNDER DEN TVÅÅRIGA båtkursen lär sig deltagarna båtbyggeriet från grunden. Från att fälla träd och tillvarata virket, sy segel och att smida och bygga egna båtar, men även att segla, bruka och sköta dem. Genom att under första året assistera andraårseleverna i sina båtbyggen, hjälps de även in i yrket genom en mild form av lärlingssystem. Detta är en stor fördel eftersom de sökande har väldigt olika bakgrund.

- Här går före detta kockar, rymdtekniker, de som kommer direkt från gymnasiet, båtentusiaster, arkitekter, som vi sätter ihop till väldigt kreativa grupper!

MEN VAD VAR det då för en pytteö som det byggs båtar på då?

Jo, den heter Offerholmen och ligger i en sjö - vid Bollnässtorget på Skansen! Här pågår sedan ett par år ett samarbete mellan Skeppsholmens båtbyggjarutbildning och Skansen.

- Utöver allsång, nordiska djur och svensk historia ryms flera hantverkstraditioner inne på Skansen. Ett av dessa är numera båtbyggande, närmare bestämt klinkbåthantverket, berättar Elvira Svedmalm, gruppchef för Skansens museihantverkare.

- De senaste två åren har det nybildade skräets älderman, Håkan Söderkvist, tillsammans med Skansen, byggt upp en båtbyggeriverksamhet med elever från skepps- och båtbyggjarlinjen på Skeppsholmen. Delar av sommarhalvåret finns anställda båtbyggare på plats här på Skansen.

KANSKE SER VI nu något nytt växa ur det gamla. Två tusenåriga traditioner som utvecklas in i framtiden och på samma gång visar upp både ursprung och innovationer. ☺